

SADAŠNJE STANJE U PITANJU LITURGIJSKE OBNOVE

NEKOLIKO PROBLEMA U RADU LITURGIJSKOG VIJEĆA

Alfred PICHLER, biskup

Organizator ovog Tečaja zamolio me da ostavim dosta vremena za diskusiju, jer će, zacijelo, biti mnogo pitanja. Kako mi je vrijeme ionako već vrlo kratko, ostaje mi za ovo predavanje jedva pola sata, a to znači da ću morati načiniti manje ili više sretan izbor iz ogromnog broja tema koje su se zadnjih godina obrađivale u Liturgijskom vijeću.

Ne samo to. Kratkoća vremena sili me da teme vrlo pojednostavnim i prikažem samo najnužnije njihove aspekte. Već sada, na početku predavanja, velim: ne želim donositi rješenja liturgijskih problema. Rješenja ima na pretek, ali nisu konačna, mogu se zamijeniti drugačijima. Zašto uzbuđivati slušaoce solucijama koje nisu definitivne! Zato predavanje vrvi riječima kao što su »čini se«, »Vijeće misli«, »opstoje prijedlozi«. Ti izrazi žele da naglase nesigurnost onoga što iza tih riječi stoji.

Liturgijska obnova sada zapošljava gotovo sve ljude koji se nešto razumiju u liturgiju. Ipak sve više dobijam dojam da je ova naša generacija istom počela da se bavi fenomenom bogoslužja i njegovim problemima. Nezgodno je kad početnička generacija mora ostvarivati obnovu. Bojati se da ne krene krivim putem. Liturgijsko vijeće to zna i napreduje sve opreznije, to znači: sve sporije, na veliku žalost onih koji nestrpljivo čekaju rezultate.

Teme koje sam danas izabrao jesu:

1. De Calendario,
2. De Ordinibus minoribus,
3. De Sacris Ordinibus i
4. De Orationibus et Praefationibus in Missa

I. DE CALENDARIO

S mnogih strana me pitaju, šta je s onim kalendarom o kojem govori Dodatak Liturgijskoj konstituciji. Misli se na kalendar s fiksnim Uskrsom i u kojem će isti datumi svake godine padati na isti sedmični dan.

O tom kalendaru u Vijeću se uopće ne govori. Ne nalazi se u programu. Sabor nije izjavio da preuzima taj kalendar, već samo da se — pod stanovitim uvjetima — neće protiviti njegovu uvođenju. Vijeće obrađuje samo *liturgijski kalendar* osnovan na dosadašnjem gregorijanskom sistemu. Dosadašnji kalendar treba reformirati prema odredbama V poglavlja Liturgijske konstitucije. Reforma treba da obuhvati oba kalendarska ciklusa: de tempore i de Sanctis.

1. De tempore

Evo samo nekoliko problema iz tog ciklusa:

U pitanju je opstanak vremena Septuagesime i vremena muke.

a) Treba li ukinuti *tempus Septuagesimae*? Evo razloga koji vojuju za ukidanje:

U paralelnom božićnom ciklusu između nedjelja po Duhovima i adventa nema prelaznog vremena. Osim toga, boja je ljubičasta, dakle pokora, a upravo to vrijeme ispunjeno je pokladnim ludovanjem. U pastoralnom pogledu te se tri nedjelje teško mogu označiti, teško im je dati smisao i snagu. Zato se govori o ukidanju tog vremena. One tri nedjelje bi se — u tom slučaju — jednostavno pribrojile nedjeljama po Bogojavljenju. Konačna odluka nije pala, ali se ide tim smjerom.

b) *Tempus Passionis* je oznaka za završnu pripremu na blagdan Uskrsa. Posvećeno je Kristovoj mucii i smrti. Međutim, prva sedmica tog vremena ne govori o mucii Kristovoj nimalo više nego prethodni korizmeni dani. Istom na Cvjetnicu počinje Passio D. N. I. C. Ako načinimo opet poredbu s adventskim vremenom, vidimo da je i svršetak adventa liturgijski intenzivniji (O-antifone, vlastite antifone za Laude), ali se to produbljenje pripreme ne naziva osobitim »vremenom«. Tako bi se i u korizmi mogli ostaviti današnji tekstovi i rubrikalni propisi, ali im ne dati ranga posebnog liturgijskog vremena. Ako se taj nacrt ostvari, bilo bi šest korizmenih nedjelja, a šesta bi se zvala Nedjelja muke ili Cvjetnica.

Govori se o ukidanju duhovske oktave. Sam blagdan Duhova je po najstarijoj liturgijskoj tradiciji pedesetnica ili velika oktava Uskrsa. On je dio uskrsnog ciklusa, a ne neki novi ciklus. Današnja duhovska oktava može zvesti u bludnju, da su Duhovi samostalan blagdan, nezavisan od Uskrsa. Ako bi se ukinula ta oktava, tekstovi iz oktave mogli bi se upotrijebiti kao tekstovi za pred-duhovsku devetnicu, u kojoj bi svaki dan mogao imati vlastitu misu i oficij, a Duhovi bi time postali ono što su bili u starini: završetak i kruna uskrsnog vremena.

Ima, dakako, još mnoštvo pitanja u vezi s temporalnim ciklusom, ali ih ne možemo ovdje donijeti.

2. De Sanctis

»Da svetački blagdani ne bi prevladali nad blagdanima koji svetkuju otajstva samog spasenja, neka se više njih ostavi da ih slave pojedine biskupije ili nacije ili redovničke družbe, a na cijelu Crkvu neka se protegnu samo oni blagdani koji zaista imaju sveopći značaj.« Citat je uzet iz Liturgijske konstitucije br. 111.

Prema tome:

a) Treba da bude malo blagdana obaveznih za cijelu Crkvu. Osim obaveznih treba ili može da bude neobaveznih blagdana, možda i nekoliko njih na dan, pa bi svećenik mogao birati hoće li uzeti blagdansku ili ferijalnu misu i, ako uzme svetačku, koju će uzeti.

b) Blagdani moraju biti odraz sveopće Crkve, a ne samo latinskih naroda (talijanskog, španjolskog i francuskog). Trebat će, prema tome, reducirati »latinske« blagdane na korist ostalih: japanskih, afričkih i drugih.

c) Treba ukloniti iz kalendara blagdane koji nemaju (više) važnosti za cijelu Crkvu, npr. razne dedikacije rimskih crkava i sl.

S tim u vezi postavlja se pitanje za tzv. festa devotionis. To su blagdani koji ne slave neki događaj iz povijesti spasenja, nego su izraz neke posebne pobožnosti. Evo nekih takvih blagdana: Kraljica presv. krunice, Sniježna Gospa, Lurdska Gospa, Karmelska Gospa i dr. Neki od tih blagdana su čak duplikat nekog drugog liturgijskog dana (Krv Kristova = Veliki petak). Je li takvim blagdanima još mjesto u budućem liturgijskom kalendaru *sveopće* Crkve? Neki od njih se ne mogu bez štete ukloniti, npr. Srce Isusovo. Ali mnogi drugi dadu se reducirati na votivne misle ili na dijecezanske ili redovničke kalendare.

Reviziji se podvrgava *smještaj svakog pojedinog svetačkog blagdana* u namjeri da — po mogućnosti — blagdan padne na dan svečeve smrti. Ako je dan smrti zapriječen, došao bi u obzir najbliži slobodni dan; ako ni to ne bi bilo moguće, dan svečeva ređenja (ukoliko je svetac bio svećenik) ili prijenosa njegovih moći ili sl. To bi uzrokovalo mnoga pomicanja, možda za neke dosta neugodna pomicanja. Zato je još problematično hoće li se usvojiti taj plan. Neki blagdani od velike važnosti nemaju nikad svog oficija i mise jer padaju u korizмено vrijeme. Ti bi se blagdani — po planu — prebacili u slobodne mjesece. Među ove spadaju: Toma Akvinac (7. III), Grgur Veliki (13.III), Benedikt (21.III), Leon Veliki (12.IV) i dr.

Sv. Toma Apostol u božićnoj oktavi zaista malo smeta i mogao bi se prebaciti na dan translacije njegovih moći (3. VII).

Posebno su poglavlje oni mnogi pape koji se vode kao mučenici, a čini se da to nisu, bar se ne može dokazati. Od 24 pape, koliko ih ima u današnjem kalendaru iz prva tri stoljeća, 22 se slave kao mučenici. U stvari je od njih samo šest mučenika. Čini se, prema tome, da će iz kalendara nestati svetih Telesfora, Marcela, Lucija, Aniceta, Silverija i dr.

To je, eto, mali izvadak opsežnog plana o kalendaru. Nadajmo se da će reforma biti i dovoljno umjerena i dovoljno energična.

II. NIŽI REDOVI

Čini se da u toj materiji predstoje krupne promjene. Vrijedno je truda da Vas upoznam s problematikom nižih redova. Jedno od najvažnijih načela Liturgijske konstitucije jest tzv. istinitost obredâ (usp.

Konst. 34, 50, 59, 88, 94 i 28). Obred je istinit ako riječi u obredu upotrijebljene odgovaraju stvarnosti. Npr. »Ite, Missa est« je istinito ako vjernici poslije toga zaista mogu otići jer je bogoslužje završeno.

U današnjim nižim redovima s obrednom je istinom vrlo slabo stajalo.

U *ostijarijatu* klerik dobiva vlast da zaključava i otključava crkvu i da zvoní. Tu službu on nikad ne vrši. Mjesto njega vrši je netko koji toga reda nema: zvonar i sakristan.

U *lektoratu* je nešto slično. Samo rijetko zapada lektora da u crkvi čita. Većinom to rade laici, često ministranti.

Još je gore s *egzorcistom*. Njemu je čak zakonom zabranjeno (can. 1151 § 1) vršiti egzorcizam za koji je posvećen, dok ne postane svećenik i ne dobije posebno ovlaštenje za to.

Akolitsku službu vrše laici ministranti, a dosta rijetko zaređeni akoliti.

Tako su niži redovi postali besadržajni, neistiniti. Ništa se ne dobiva što se praktički nije već imalo. Obred je lažan i prazan. Već je Tridentski sabor uvidio taj nesklad pa u dekretu »De reformatione« t. 17 (15. 7. 1563) naređuje da »huiusmodi ministeria non nisi per constitutos in dictis ordinibus exerceantur«, no ta je odredba ostala na papiru.

Pred nama je problem: kako vratiti nižim redovima njihov sadržaj? Je li uopće moguće u današnje vrijeme vratiti nižim redovima njihove službe i isključiti sve druge iz tih poslova, sve sakristane, sve ministrante, sve laike lektore? Ne vjerujem. A ako to nije moguće, čemu uopće niži redovi? Oni nisu ni bili u Crkvi uvijek. Nastajali su s potrebama i s vremenom. Bilo ih je kad više kad manje. Znalo ih je — bar u nekim Crkvama — biti i više nego četiri. U Španiji je opstojao Ordo sacristae (Ferotin: »Liber Ordinum« col. 40-46), u Africi Ordo fossorum — grobari (PL 8,731). Kako nam nije moguće naći drugog izlaza iz tog neugodnog položaja, čini se da će Vijeće predložiti Svetom Ocu da ukine sve niže redove. Hoće li se mjesto njih uvesti drugi? Ne zna se. Da li da se za ministrante i sakristane uvede neki blagoslov ili posveta (koja ne bi bila red)?

Subđakonat je do XII st. bio niži red. Možda bi se on mogao opet vratiti na svoje mjesto, pa bi tako u više redove spadali *samo oni* koji imaju dostojanstvo sakramenta: đakonat, prezbiterat i episkopat.

III. DE SACRIS ORDINIBUS

Opet ću citirati riječi Liturgijske konstitucije kao osnovu na kojoj Vijeće stvara obnovu u obredima viših redova: »Neka se obredi odlikuju plemenitom jednostavnošću, neka budu kratki i jasni, neka izbjegavaju nepotrebna ponavljanja, tako da im općenito ne treba mnogo razjašnjenja« (br. 34).

U starini smo imali dvije vrste latinskih obreda svetog ređenja. Jednostavni, kratki i trijezni rimski obred i kićeni, svećani galikanski. Poslije su se stala miješati i ispreplitati ta dva obreda dok nisu nastali

ovi današnji nepregledni i mjestimice vrlo nejasni obredi ređenja. Treba im dati ili vratiti nekadašnju plemenitu jednostavnost i jasnoću.

1. Prvo glede mjesta u misi. Danas, kad biskup dijeli niže i više redove, on neugodno često prekida misu: poslije Kyrie, poslije kolekte, poslije poslanice, pa opet prije aleluja. Vijeće bi željelo ukloniti tu zbrku i sva sveta ređenja staviti između predmise i žrtvene mise. I đakon, i prezbiter i biskup redili bi se poslije Vjervanja ili (ako Vjervanja nema) poslije evanđelja. Izuzetak bi bili neki obredi kod posvećenja biskupa koji bi završili misu (Tedeum i blagoslov).

2. Predlaže se da ređenja — u budućem obredu — budu ne na oltaru, već ad cathedram Episcopi. Oltar sve više postaje ono za što je iskonski zamišljen: žrtveni sto, gotovo isključivo određen za euharistijsku Žrtvu.

3. Dosad je materija za ređenje đakona bila polaganje jedne ruke, a za prezbitera i biskupa polaganje obiju ruku. U buduću bi se sva tri ređenja imala vršiti polaganjem obiju ruku, jer je tako bilo sve do XII st., a i zato da se označi jedinstvo sakramenta reda.

4. Budući da je materija sakramenta samo polaganje ruku, a forma samo one riječi koje se govore u »posvetnoj molitvi« (oratio consecratoria), to treba cijeli obred očistiti od ceremonija koje mogu vjernike zavesti u bludnju da je u nečem drugom bit sakramenta. Takvih ceremonija ima dosta. Ja ću nabrojiti neke:

a) Za vrijeme litanija svetih biskup križa odabranike i govori: »Ut hos electos tuos benedicere... sanctificare... et consecrare digneris.« Narod lako može pomisliti da u ovom času dotični postaju đakoni ili prezbiteri. Međutim, u starini su pjevači sami pjevali ili recitirali te riječi, pa bi i u buduću moglo tako biti da se izbjegne nesporazum.

b) Biskup — po današnjem obredu — predaje đakonu Evanđelje i govori: »Accipe potestatem legendi Evangelium...« što također može zavesti u bludnju kao da sad prima vlast. Zato treba te riječi zamijeniti drugima, npr. »Accipe Evangelium et vide ut quod legeris credas...« ili sl.

c) Već zaređenom prezbiteru biskup daje kalež i patenu govoreći: »Accipe potestatem offerre sacrificium...« Nije čudo što su skolastici onda mislili da je to bit sakramenta! I te riječi treba zamijeniti drugima.

5. Forma sakramenta — kako rekoh — nalazi se u posvetnoj molitvi. U nekim knjigama ona se zove »prefacija«, jer ima vanjski oblik prefacije s uvodnim dijalogom: Sursum corda — gratias agamus Domino Deo nostro« itd. Tako u misi za ređenje uvijek imaju dvije prefacije, što Sabor zabranjuje (K34). Osim toga, prefacija je čisto misna stvar, kako ću razložiti kad budemo govorili o prefacijama. Zato se predlaže posvetna molitva bez prefacijskog uvoda.

Sam sadržaj posvetne molitve ne zadovoljava. Ta molitva koja sadrži formu sakramenta treba da izražava najautentičniju nauku Crkve o sakramentu i službi dotičnog reda, što na žalost nije

U đakonskoj posvetnoj molitvi i u biskupskoj previše ima poredaba s levitskom odnosno aronskom službom u Starom zavjetu. Kao da su naš đakon i naš biskup nalik na levite i aronske svećenike! Zato će posvetne molitve biti skraćene i djelomice ili sasvim promijenjene. U njima treba da bude izraženo participiranje Kristove službe.

Toliko o zamjerkama dosadašnjem obredu ređenja. Već iz tog se može lako razabrati kako će — otprilike — izgledati budući obred. Sva tri ređenja po strukturi bit će gotovo ista. Počinju sa: »Accedant qui ordinandi sunt... Postulat Mater Ecclesia... Scisne illos esse dignos...« Dolazi biskupova alokucija i examen s obećanjem poslušnosti biskupu. A zatim litanije koje će u toj misi nadomiještati molitvu vjernih. Polaganje ruku i odmah posvetna molitva s bitnom formom. Nakon toga oblačenje, predaja instrumenata i osculum pacis. To je sve. Obred bi bio vrlo jasan i vrlo lijep.

Mislim da je obred ređenja možda najsretnije uspjela obnova od svih koje smo dosad predložili.

IV. DE ORATIONIBUS ET PRAEFATIONIBUS IN MISSA

1. Oracije

I na tom području je izvršen ogroman posao preliminarnih studija. Premetnuto je vrlo mnogo starih obrednih knjiga, svi sakramentari, i pokupljeno je sve što iole može koristiti. U listopadu pr. g. raspravljano je o tom problemu i evo što se uočilo:

1. Neke oracije ponavljaju se do 26 puta na godinu, što sigurno nije potrebno. Čini se da će Vijeće stati na stanovište da se — po mogućnosti — nijedna oracija ne ponavlja.

2. Oblik oracija često nije sačuvao iskonsku čistoću i jedrinu. Treba ih vratiti staroj (ili novoj) čistijoj formi.

a) Što ćemo, npr., s oracijama koje aludiraju na događaje ili mjesta nekad vrlo uvažena u Rimu a danas bez značenja za opću Crkvu? Kao primjer spominjem kolektu u četvrtak po III korizmenoj nedjelji u kojoj se traži zagovor stacijskih svetaca Kuzme i Damjana. Nekad je stacijska crkva bila možda čuveno proštenišće za bolesne, a danas izvan Rima slabo tko i zna vezu između stacije i korizmene mise. Vijeće smatra da treba te aluzije ukloniti iz oracija.

b) Posebne su zamjerke izrečene sadržaju korizmenih kolektâ. Jednostrano naglašavaju neke aspekte korizmenog života (npr. post), dok druge aspekte (krštenje, pripravu na Uskrs) zapuštaju.

c) Mnogo je bilo riječi o »genus litterarium« naših oracija. Oratio super oblata treba da bude žrtvena molitva i da se to odrazi u njezinu tekstu. Mnoge su, naime, obične kolekte. Isto tako i oracije super populū u korizmi. One su zamišljene kao blagoslov naroda na koncu korizmene mise. U današnjem obliku one često nemaju tog značenja. Vijeće misli da im treba vratiti značenje blagoslova i to istaknuti u tekstu.

2. Prefacije

U vezi s prefacijama opstoje dva važna problema: njihov broj i njihov tekst.

a) Broj prefacija. — U zadnjih nekoliko desetljeća prijatelji su liturgije često izražavali želju da bude malo više raznolikosti u prefacijama. Zašto, npr., prefacija o Trojstvu mora biti obavezna za svaku nedjelju »preko godine« a Praefatio communis, onako siromašna i štura, u većini ostalih misa? U Leonovu sakramentaru ima 267 prefacija! U sakramentaru iz Fulde čak 320. Ne treba ih za nas toliko, ali ipak malko više nego što ih danas ima.

Čini se da Crkva ide u susret toj želji pa je u posljednje vrijeme počela umnožavati prefacije. Shvaćajući to kao tendenciju Crkve, Vijeće želi predložiti nove prefacije. Relator ovog područja predložio je za buduću misu 35 prefacija (danas ih ima 15). Možda sve neće biti prihvaćene, ali će neke biti sigurno uvedene.

b) Teži problem je tekst prefacijâ. Sadržaj njihov treba da bude zahvaljivanje, a ne pouka ili molba. Otkako je Isus na Zadnjoj večeri »zahvalio« pa prelomio, postala je zahvala važan dio novozavjetne žrtve. I ime joj je euharisija, tj. zahvaljivanje. Zato na početku velike žrtvene molitve (kanona) poziva Crkva vjernike: »Gratias agamus« i pjeva: »Vere dignum et iustum est... gratias agere...« Tako je prefacija pjesma zahvalnica, zahvalno spominjanje spasenja, oduševljen poticaj da se duša vine k Bogu. Da budemo iskreni, prefacija je ionako gotovo jedini tekst zahvale u misi. U ostalim dijelovima mise toga nema, bar ne u današnjem obliku. Zato Vijeće misli da bi trebalo — ako bude moguće — restaurirati zahvaljivanje u prefacijama koje su to izgubile. Prefacija za apostole je čista molba, Prefacija o Trojstvu je pouka, da samo te dvije spomenem. To je problem. Neće se lako riješiti. Prefacije su stare, ugledne, imaju dugu tradiciju i omiljene su mnogima. Vijeće će Svetom Ocu staviti svoje prijedloge. Šta nam preostaje drugo nego da se molimo da Sveti Otac donese onu odluku koja bude najbolja za današnju Crkvu.

Iznio sam pred Vas nekoliko liturgijskih problema u vezi s obnovom liturgije. Ja ih nisam posve ispravno prikazao. Sve što je pojednostavnije, pomalo je i krivo. Ne daje pravu sliku. Ali se nadam da ipak nije bilo sasvim uzalud ovo što sam rekao. Poteškoće su mnogo veće nego što bi se iz ovo malo podataka moglo zaključiti. Mislim da smijem u ime cijelog Vijeća svoju braću svećenike zamoliti da budu strpljivi i da imaju pouzdanja u vrhovnu upravu Crkve.

SUMMARIUM

Auctor, membrum Cōsiliū ad exsequendam Constitutionem de S. Liturgia, de quibusdam problematibus quae nunc potissimum in opere liturgicae renovationis agitantur in hac expositione orationem facit. Solutiones in Cōsilio propositas non communicat, cum multis adhuc mutationibus obnoxias esse constet. Difficultates potius delineat et quaestiones ulterius solvendas proponit, et quidem: 1. De calendario, 2. De ordinibus minoribus, 3. De sacris ordinibus, 4. De orationibus et Praefationibus in Missa.